

A TURIZMUS MINT LEHETŐSÉG A MAGYARORSZÁGI TÖRPEFALVAK PÉLDÁJÁN

TOURISM AS ALTERNATIVE FOR THE PIGMY VILLAGES IN HUNGARY

OLÁH IZABELLA – VARGA-NAGY ADRIENN

Szent István Egyetem, Gödöllő, Magyarország

Olah.Izabella@gtk.szie.hu, Varga.Nagy.Adrienn@gtk.szie.hu

Összefoglalás

A magyarországi településállomány több mint fele a kis-, apró- vagy törpetelepülések csoportjába tartozik. Ez az érték is jól érzékelteti, hogy a hazai település-szerkezet elaprózódott. Bár minden település egyedi karakterisztikával rendelkezik, mégis felfedezhetőek azonos vonások. Jelen vizsgálatunkban azokat a törpetelepüléseket mutatjuk be, melyek turisztikai potenciálja nem csupán a statisztikákban emelkedik ki, hanem a gyakorlati életben is tetten érhető. Ezeket a településeket - mit jó példákat - igyekszünk röviden bemutatni. A vizsgálat eredményei részben rámutatnak arra, hogy ezek a települések mely turisztikai potenciál mentén emelkedtek ki és váltak prosperáló településekké.

Kulcsszavak: turisztikai potenciál, törpefalvak, vidékfejlesztés

JEL kód: R11 / Z32

Bevezetés

Mint ahogy azt már Enyedi (2004) is megfogalmazta, a folyamatos területi változások a területi egyenlőtlenségek alapvető előidézői. Ezek a változások hatással vannak a terület gazdasági növekedésére, térbeli fejlődésére egyaránt, valamint mindezek mellett befolyásolják a versenyképességet, hatással vannak az ott élők életszínvonalára és életkörülményeire egyaránt (Nagy, 2016; Nagy-Káposzta, 2017).

A területi folyamatok hatása az I. világháborút követően vált érezhetővé, amikor az ország feldarabolásra került. Majd ezt követték a második világháború során és annak következményeként elszenvedett károk, melyek teljes körű gazdaság-szervezési feladatokkal állították szembe az országot. A kialakult helyzet orvoslására regionális tervek elkészítésére került sor, melyekben a jellemzően falusi jelleggel bíró településeket úgy ítélték meg, hogy csupán a helyi szükségletek kielégítése miatt

érdemesek a fennmaradásra, azonban vagy csupán részben vagy egyáltalán nem ajánlottak a fejlesztésre. Az ide sorolódott településeket további kategóriákra osztották, így kialakulta a „vitatható létjogosultsággal bíró települések” (800 db) és a „nem fejlesztendő települések” (1300 db) csoportja (Hajdú, 1989).

Talán ebből a rövid történeti áttekintésből is kirajzolódik, hogy a szóban forgó települések valóban megküzdöttek a fennmaradásukért. Ugyan ma már a települések önkormányzatai önállóan gazdálkodhatnak, és megnyílt előttük számos lehetőség hogy a településközi kapcsolataikat építsék és fejlesszék, mégis jellemzően az életben maradásért küzdenek.

Számos új út vált járhatóvá számukra, mint például az idegenforgalomban rejlő lehetőségek kiaknázása, a helyi vállalkozói réteg megjelenése. Azonban ezekkel a lehetőségekkel és kiváltságokkal nem minden települése képes élni, így az említett évtizedekhez képest – amikor is egységesen nem preferált településkategóriába estek – ma élesebb elkülönülések tapasztalhatóak.

Ahhoz hogy a hátrányos helyzetű vidéki területeken a versenyképesség és a hatékonyság növelés valóban cél érjen, az életképes gazdaságok megerősítésének hangsúlyozásával párhuzamosan, elengedhetetlen a diverzifikáció növelése, az élőmunka-igényes, magas hozzáadott értékkel bíró termékek fejlesztése, és azok piacának biztosítása mellett a termelők valamint az élelmiszerláncok szereplői közötti horizontális és vertikális együttműködések erősítése is (Ritter et al., 2013). Hangsúlyos továbbá a vidékfejlesztés elemeként értelmezhető falusi turizmus kialakítása is, mely az előbb említett helyben előállított magas hozzáadott értékű termékeket csoportosan képes értékesíteni.

Anyag és módszer, kutatási eredmények

A vizsgálat alapját azok a hazai települések képezték, melyek 2007 és 2013-ban 200 fő alatti állandó lakosságszámmal rendelkeztek (318 darab) (1. és 2. ábra). Minden település esetében az 1. táblázatban található 18 változó alapján faktor és klaszterelemzést készítettünk, melyek eredményeként 6 klaszter került kialakításra. A kialakított településcsoportok közül most azokat mutatjuk be, melyekbe a települések az átlagnál erősebb turisztikai potenciáljuk mentén kerültek be.

1. táblázat: A vizsgálat alapját képező változók

Vizsgálat alapját képező változók	
Összes belföldi jövedelem	Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma
Állandó népesség száma	Személygépkocsik száma az év végén
Állandó elvándorlások száma	Internet előfizetések száma
Állandó odavándorlások száma	Közművelődési intézmények száma
Élveszületések száma	Kulturális rendezvényeken részt vevők száma
Halálozások száma	Nappali ellátásban részesülő időskorúak száma
Lakásállomány	Regisztrált munkanélküliek száma összesen
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban	Összes adófizető darabszáma
Vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban	Falusi szállásadás vendéglátóinak száma

Forrás: Saját szerkesztés a TEIR adatai alapján, 2017

A vizsgált települések közül feketével emeltük ki azokat a településeket, melyek fejlődő vagy kiugró turisztikai potenciállal rendelkeztek 2007-ben (1. ábra) illetve 2013-ban (2. ábra). Míg 2007-ben 2 ilyen jellegzetességgel rendelkező csoport (fejlődő turizmus, kiugró turisztikai potenciál) került lehatárolásra, addig 2013-ban egy.

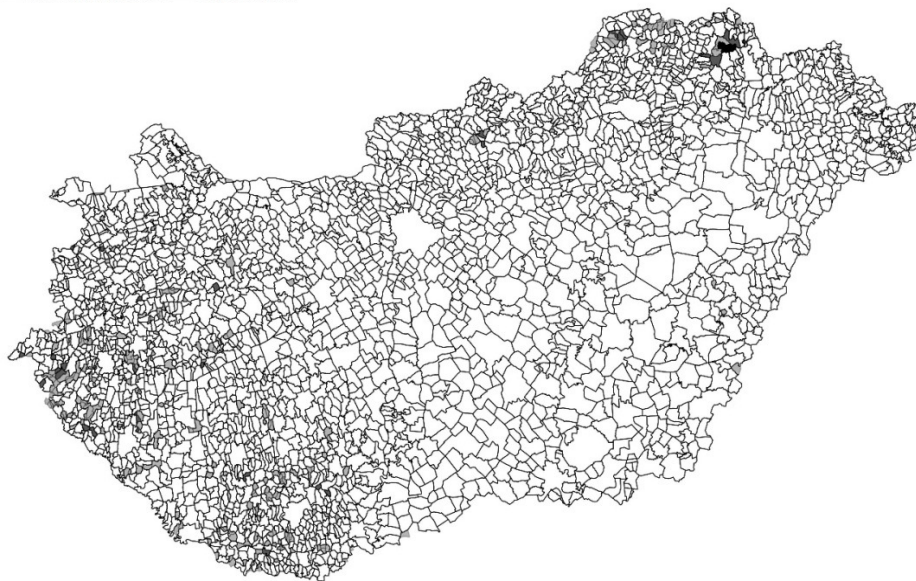
A 2007-es év adatai alapján a „fejlődő turizmus” névvel ellátott klaszterbe tartozó települések (szám szerint 31 db.), az életminőség és szaporodást leíró faktor mentén az átlag alatti értékeket vesznek fel, melyeket bizonyos esetekben a magas számú nappali ellátásban részesülő időskorúak száma és a regisztrált munkanélküliek száma eredményez. Kimagasló értéket a turizmus mérésére alkalmazott változók esetében vesz fel, azok közül is a falusi vendéglátásban eltöltött vendégéjszakák esetében. Ezek a települések jellemzően nagy turisztikai potenciállal rendelkező települések körül helyezkednek el, mint például az Aggtelek melletti Teresztenye, vagy a Zánkához közeli Óbudavár (1. ábra). A klaszterbe tartozó települések a gazdasági és kulturális változók mentén is magasabb értékeket vesznek fel az átlaghoz mérten.

A 2013-as évben ezek a települések már nem alkottak egységesen egy csoportot. A 31 település fele a vizsgált változók alapján olyan településcsoportba került, mely a

legtöbb esetben az átlaghoz közeli értékeket vesz fel, azonban a gazdasági tőkekomponens mentén magasabb értékekkel rendelkezik, mint az törpetelepülések átlaga.

Jelmagyarázat

Nem vizsgált települések
 Kiugró turisztikai potenciál
 200 fő alatti települések
 Fejlődő turizmus

1. ábra: Törpefalvak Magyarországon, 2007

Forrás: Saját szerkesztés a TEIR adatai alapján, 2017

A lakásállomány, a személygépkocsik száma, az összes adófizető darabszáma, a közüzemi hálózatokba bekapcsolt lakások száma és az internet-előfizetések száma alapján. A népesség és munkavállalók dimenziójába tartozó változók esetén csupán a nyilvántartott álláskereső arányában közelíti meg az átlagértéket, a dimenzió másik három változója esetében (állandó el- és odavándorlások száma, elveszületések száma) nem éri el azt.

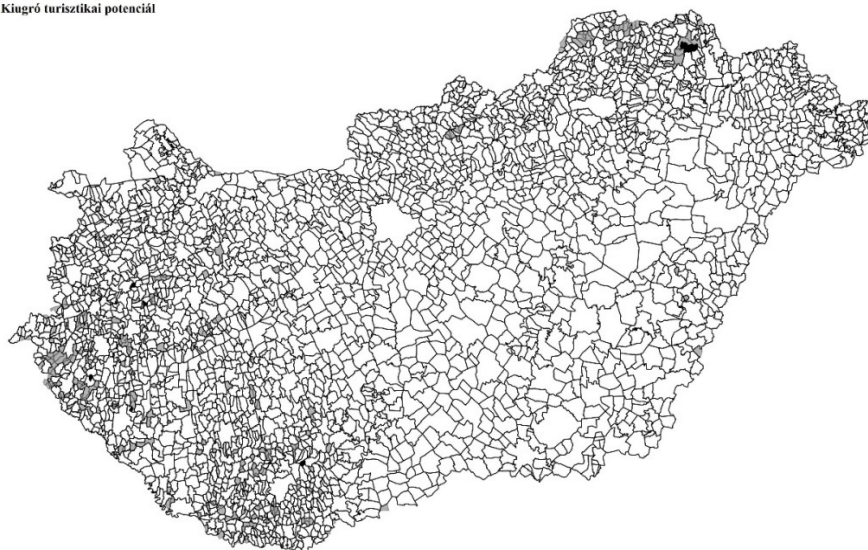
A maradékból 11 település pedig egy olyan településklaszter részévé vált, melynek jellegzetessége, hogy a gazdasági elemek alapján az átlag alatti értékeket vesznek fel. Ilyen elem például a lakásállomány, mely átlag értéke a törpetelepülések esetén 62 db, azonban a klaszterbe tartozó települések átlaga 45 db. Ez a tendencia figyelhető meg a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatornahálózatba) bekapcsolt lakások száma esetén is 15,15 % és 7,33%-os arányban, de a közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma arányában is nagy eltérés tapasztalható. A népesség és munkavállalók faktorba tartozó tőkeelemek alapján is az átlag

alatti értékek jellemzik. Az állandó népesség számát tekintve elmondható, hogy a klaszter településeinek átlagos lélekszáma a törpetelepülések átlagának 64%-a csupán, tehát a törpetelepülések csoportján belül is többségében a legkisebb lélekszámmal tartozó települések tartoznak ide.

A törpefalvak településkategóriájában kiugró értékekkel rendelkező dimenzió a „kiugró turisztikai potenciál” elnevezésű településklaszter. A 2007-es vizsgálat során Háromhuta település került ebbe a csoportba, azonban 2013-ra már Borgáta, Kiserécse, Megyer, Óbánya és Szentkozmadombja is ide sorolódott (1. és 2. ábra). Mint az a csoport nevéből is kiderül, ezek a települések kimagasló turisztikai potenciállal rendelkeznek, mely az alábbi változókat tartalmazó faktorkoordináták alapján került meghatározásra: vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban, falusi szállásadás vendéglátóinak száma, külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban.

Jelmagyarázat

- Nem vizsgált környezet
- 200 fő alatti települések
- Kiugró turisztikai potenciál

2. ábra: Törpefalvak Magyarországon, 2013

Forrás: Saját szerkesztés a TEIR adatai alapján, 2017

A települések részletesebb feltárása igazolta, hogy ezeken a településeken valós turisztikai aktivitás figyelhető meg. Az 2. számú táblázat tartalmazza az ebbe a csoportba tartozó települések változónkénti rangsorát.

2. táblázat: A kiugró turisztikai potenciállal rendelkező törpefalvak változónkénti rangsora 2013-ban

Település	Vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban	Falusi szállásadás vendég-látóinak száma	Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban
Borgáta	16.	1.	5.
Háromhuta	13.	6.	3.
Kisrécse	3.	24.	1.
Megyer	2.	9.	4.
Óbánya	1.	2.	22.
Szentkozmadombja	7.	42.	2.

Forrás: Saját szerkesztés a TEIR adatai alapján, 2017

A 318 darab törpetelepülést a táblázatban szereplő változók 2013-as értékei alapján állítottuk sorrendbe, annak függvényében, hogy a kiugró turisztikai értékekkel rendelkező települések csoportjába tartozó törpefalvak mely változók esetében sorolódnak az első 5%-ba (1.-16. rangsor valamelyike). Az eredmények tükrében elmondható, hogy Borgáta, Háromhuta és Megyer mind a három változó esetében az első 5%-ban van, míg Kisrécse, Óbánya és Szentkozmadombja csupán egy-egy változó tekintetében marad el az elsőktől, azonban ez az elmaradás sem jelentős mértékű.

A települések honlapjai is arról árulkodnak, hogy joggal tartoznak ezek a törpefalvak ebbe a klaszterbe. Mindegyik település remek természeti adottságokkal rendelkezik, melyeket ki is aknáznak – természetesen mindenki máshogyan.

Háromhuta település esetében nem csupán a Zempléni táj és a Tájvédelmi Körzet, hanem a múltat idéző séták lehetősége is jelentős potenciált képvisel a falusi turizmus és idegenforgalom stabilitásában. A település jellemzője, hogy nem csupán a helyi tájjellegű ételek és italokkal várják az odalátogatókat, hanem az év minden időszakában rendeznek sport, hagyományőrző és kulturális programokat egyaránt (www.haromhuta.hu).

Borgáta, a Kissomlyó hegy lábánál fekvő aprófal, a 47 C fokos termálvízre épült fürdő révén ért el kiemelkedő teljesítményt. A település felismerve a vízben rejlő potenciált, 5 medencével és a többnapos turizmushoz elengedhetetlen szolgáltatásokkal várja az odalátogatókat. (www.borgata.gportal.hu).

Kisrécse Dél-Zala dombvidék aprófalvainak egyike. Kimagasló eredménye a lovas- és falusi turizmusban keresendő. Számos látogatót vonz az évente 2 alkalommal megrendezésre kerülő nemzetközi alkotótábor, valamint az augusztusi „Lókötő Fesztivál” is. Ezek a speciális szolgáltatások kiegészülnek a környéken található gyógyfürdőzési lehetőségekkel (Zalakaros és Nagykanizsa), valamint látogatók széles körének megfizethető szálláskínálattal is (www.kisrecse.hu).

Megyer település egy egészen újszerű megoldással vívta ki a helyét. A falu speciális kínálata, hogy ki lehet bérelni. Az ehhez szükséges háttér-infrastruktúrát és szolgáltatást többségében a falu lakói nyújtják, mely nem csupán a vendégházak karbantartását jelenti, hanem azok helyi termékekkel való ellátását is. Így megvalósul a falusi vendégasztal, melyet a település a legfontosabb piacának tekint. A helyi termékekkel az itt megszálló vendégek helyi ellátásának biztosításán túl, az utólagos ellátás is megvalósul. Erre a helyi termékeket árusító bolt nyújt megoldást (www.megyer.hu).

Óbánya egy egyutcás törpefalu, melyet a Kelet-Mecsek védett erdői vesznek körül. Az idelátogató megtapasztalhatja a gyorsan folyó hegyi patak, hegyoldali pincék, és a régiesen romantikus lakóházak szépségeit. A terület gazdag növény és állatvilágát számos túraútvonalon keresztül feltérképezhetjük. A hosszabb időtöltés lehetőségét a helyi turisztikai és idegenforgalmi létesítmények teremtik meg (www.obanya.hu).

Szentkozmadombja a Zalai-dombságban meghúzódó törpetelepülés, mely már 1199-ben említésre került. A település potenciálját talán éppen hogy az elhelyezkedésének köszönheti, hiszen a horvát, szlovén és osztrák határ egyformán közel van hozzá. A falusi turizmus csendes, nyugodtabb formáját kedvelők számára kínálnak szállásokat a település közül létesült vendégháza, mely magán viselik a helyi építészet jellegzetességeit. A jelenleg még omladozó Dervanics uradalmi kastély felújítását követően újabb vonzerőként jelenhet majd meg a környék turisztikai életében. A település sikerének előremozdítója a helyi összetartó közösség is, mely számos külföldi kapcsolattal rendelkezik (www.novaiblebania.hu).

Összegzés

A két év eredményeit összevetve elmondható, hogy a kiugró turisztikai potenciállal rendelkező települések megtartották pozíciójukat 2007-ről 2013-ra. A fejlődő turizmusú települések a 2007-es vizsgálati évben a turisztikai elemek mentén egy

csoportba rendeződtek, ez azonban a 2013-as időszak adatai alapján már nem volt egyértelműen kimutatható. Az eredmények alapján látszik, hogy Magyarország egyes törpotelepülései esetében is kitörési pontot jelenthet a turizmus (mind hazai és nemzetközi vonatkozásban). A fejlett turizmussal rendelkező települések főként az ország határmenti területein helyezkednek el, illetve a jelentősebb turisztikai gócpontok mentén (mint például a Balaton vagy Aggtelek). A pozitív példák bizonyítják, hogy egy új ötlet – mely a piaci igények kielégítésén is alapul – vagy éppen az adottságok jó kihasználása megteremtheti egy törpotelepülés és lakóinak jelenét és jövőjét.

Irodalomjegyzék

- Enyedi Gy. (2004): Regionális Folyamatok A Posztszocialista Magyarországon. *Magyar Tudomány* (9) pp. 935-941.
- Hajdú Z. (1989): Az Első „Szocialista” Településhálózat-Fejlesztési Koncepció Formálódása Magyarországon (1949-1951). *Tér és Társadalom* (1) pp. 6-11.
- Nagy H. – Káposzta J. (2017): A Magyarországi Régiók Humán Erőforrás Potenciáljának Vizsgálata Az Európa 2020 Stratégia Tükrében. *Közép-Európai Közlemények* 10 (1) pp. 86-98.
- Nagy A. (2016): A Turizmus Hatása A Térgazdaság Fejlődésére Magyarországon. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Gazdálkodás És Szervezéstudományok Doktori Iskola, Gödöllő
- Ritter K. - Nagy H. - Tóth T. (2013): Hátrányos helyzetű vidéki térségek és helyi fejlesztési lehetőségeik egy észak-magyarországi példán keresztül. pp. 224-242. In: Lukovics M. - Savanya P.(Szerk.): Új hangsúlyok a területi fejlődésben. Jatepress, Szeged
- Háromhuta Település Honlapja (2017): [Http://Www.Haromhuta.Hu/](http://Www.Haromhuta.Hu/) (Letöltés Időpontja: 2017.01.10.)
- Borgáta Település Honlapja (2017): [Http://Borgata.Gportal.Hu/](http://Borgata.Gportal.Hu/) (Letöltés Időpontja: 2017.01.10.)
- Kisrécse Település Honlapja (2017): [Http://Www.Kisrecse.Hu/](http://Www.Kisrecse.Hu/) (Letöltés Időpontja: 2017.01.10.)
- Megyer Település Honlapja (2017) A Mi Kis Falunk [Http://Megyer.Hu/](http://Megyer.Hu/) / (Letöltés Időpontja: 2017.01.10.)

Óbánya Település Honlapja (2017): [Http://Www.Obanya.Hu/](http://www.obanya.hu/) (Letöltés Időpontja: 2017.01.10.)

Novai Plébánia (2011): [Http://Www.NovaiplEBania.Hu/](http://www.novaiplebania.hu/) (Letöltés Időpontja: 2017.01.10.).

Abstract

The settlement structure in Hungary is scattered; more than half of the settlement stock consists of small-, hamlet- and pigmy villages. Although all settlements have their own characteristics, we can still discover similarities between them.

We discussed those pigmy villages, which have real and high touristic potential, not only according to statistical databases. We highlight these settlements as a “good examples”. The results of the examination indicate that by which types of potential do the the pigmy villages excel and became thriving settlements.

Keywords: tourism potential, pigmy villages, rural development